

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 20 lipca 2016 r.

Pozycja 450

POSTANOWIENIE z dnia 8 lipca 2016 r. Sygn. akt Ts 89/16

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Marek Zubik – przewodniczący i sprawozdawca
Stanisław Biernat
Zbigniew Jędrzejewski,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej A.G. w sprawie zgodności:

art. 107 § 2 zdanie drugie ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2015 r. poz. 2082, ze zm.) z art. 48 w zw. z art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

odmówić nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

UZASADNIENIE

W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 13 maja 2016 r. (data nadania) A.G. (dalej: skarżący) wniosł o zbadanie zgodności art. 107 § 2 zdanie drugie ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U.2015.2082, ze zm.; dalej: kro) w zakresie, w jakim „określa przesłankę ograniczenia władzy rodzicielskiej jednego z rodziców”, z art. 48 ust. 1 i 2 w zw. z art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji.

Skarga konstytucyjna została wniesiona w związku z następującą sprawą.

Skarżący jest obcokrajowcem. Z jego związku małżeńskiego z Polką narodziła się córka. Ze względu na ustanie małżeństwa oraz zamieszkiwanie przez strony w tym czasie w B. Sąd Pierwszej Instancji w B. w sierpniu 2012 r. orzekł, że władzę rodzicielską nad niepełnoletnim dzieckiem oraz zarząd jego majątkiem rodzice będą sprawować wspólnie, uregulował kontakty rodziców z dzieckiem oraz kwestię alimentacji rejestru spraw z wniosku o zastosowanie środka tymczasowego).

Była żona skarżącego wróciła z córką do Polski i we wrześniu 2013 r. wystąpiła z wnioskiem o powierzenie jej wykonywania władzy rodzicielskiej, ustalenie miejsca zamieszkania córki jako każdorazowego miejsca zamieszkania matki oraz uregulowanie kontaktów ojca z dzieckiem. W odpowiedzi na ten wniosek skarżący wniosł o powierzenie jemu wykonywania władzy rodzicielskiej nad córką, określenie jej miejsca zamieszkania jako każdorazowego miejsca zamieszkania ojca oraz ustalenie kontaktów córki z matką.

W wyniku rozpoznania powyższych wniosków Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z lipca 2015 r. powierzył matce wykonywanie władzy rodzicielskiej nad małoletnią córką,

ograniczając władzę rodzicielską skarżącego do współdecydowania o istotnych sprawach dotyczących córki, szczegółowo uregulował kontakty skarżącego z dzieckiem, ograniczył władzę rodzicielską matki przez zarządzenie poddania jej wykonywania stałemu nadzorowi kuratora sądowego. Uzasadniając to rozstrzygnięcie, sąd ten podkreślił, że przez wzgląd na silny konflikt rodziców uniemożliwiający ich współdziałanie w sprawach dziecka konieczne było przyznanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, z jednoczesnym ograniczeniem władzy drugiego z nich do określonych uprawnień i obowiązków. Wskazał przy tym na zgromadzone w sprawie opinie, które wpłynęły na decyzję o przyznaniu władzy rodzicielskiej matce.

Skarżący wniósł od tego postanowienia apelację, którą Sąd Okręgowy w K. (dalej: Sąd Okręgowy w K.) oddalił postanowieniem ze stycznia 2016 r. Sąd drugiej instancji uznał ustalenia sądu pierwszej instancji za prawidłowe. Podzielił wyrażone przez niego zdanie, że konflikt między rodzicami uzasadniał ograniczenie władzy rodzicielskiej jednego z nich ze względu na dobro dziecka. W jego ocenie także ograniczenie władzy rodzicielskiej ojca do określonych uprawnień i obowiązków wobec córki było niezbędne, by codzienne decyzje jej dotyczące mogły być podejmowane w sposób niezakłócony. Wyrok sądu drugiej instancji został doręczony pełnomocnikowi skarżącego 15 lutego 2016 r.

W skardze konstytucyjnej skarżący kwestionuje konstytucyjność art. 107 § 2 zdanie drugie kro. Zgodnie z art. 107 § 2 zdanie pierwsze kro w przypadku braku porozumienia rodziców co do sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywania kontaktów z dzieckiem sąd, uwzględniając prawo dziecka do wychowania przez oboje rodziców, rozstrzyga o sposobie wspólnego wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem. W myśl zaś art. 107 § 2 zdanie drugie kro sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, jeżeli dobro dziecka za tym przemawia. W ocenie skarżącego przepis art. 107 § 2 zdanie drugie kro w zakresie, w jakim określa przesłankę ograniczenia władzy rodzicielskiej jednego z rodziców, narusza przysługującą mu wolność od ograniczania jego władzy rodzicielskiej sposób arbitralny (art. 48 ust. 2 Konstytucji), a także prawo do wychowywania dziecka zgodnie z przekonaniami rodziców (art. 48 ust. 1 Konstytucji) oraz wolność od ograniczania jego praw w sposób nieproporcjonalny (art. 31 ust. 3 Konstytucji). Uzależnienie w treści zaskarżonego przepisu możliwości ograniczenia władzy rodzicielskiej od niedookreślonej przesłanki dobra dziecka prowadzi w jego przekonaniu do zbyt dowolnego ingerowania w prawa rodzica.

Ponadto zdaniem skarżącego treść art. 107 § 2 zdanie drugie kro stanowi przyczynę kolizji dwóch wartości konstytucyjnych: trójpodziału władz i prawa rodzica do wychowania dziecka. Nawet przez wzgląd na specyfikę spraw rodzinnych i potrzebę zapewniania pewnego luzu w ocenie różnych sytuacji życiowych stron nie powinno się, jak utrzymuje, pozostawiać sądom nadmiernej swobody w tym zakresie, a taką daje im w analizowanym przypadku posłużenie się przez ustawodawcę niedookreśloną klauzulą dobra dziecka. Konsekwencją tego jest bowiem według niego nieproporcjonalne ograniczenie prawa rodzica do wychowania dziecka. Niewystarczające jest przy tym – jak twierdzi – odesłanie do klauzuli dobra dziecka bez choćby przykładowej konkretyzacji tej przesłanki.

Skarżący sformułował także zarzut naruszenia zasady pewności prawa, przewidywalności rozstrzygnięć oraz dbałości o zaufanie jednostki do państwa i prawa przez zakwestionowany przepis. Wskazał także, że jest on niezgodny z zasadą demokratycznego państwa prawa (art. 2 Konstytucji).

Wniósł on również o „zwrot kosztów postępowania wg norm przepisanych, w tym również na wypadek nieuwzględnienia (...) skargi albo umorzenia postępowania lub odmowy nadania (...) skardze dalszego biegu, z uwagi na szczególne okoliczności niniejszej sprawy”

oraz rozpoznanie skargi na rozprawie na podstawie art. 81 ust. 1a ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U.2016.293; dalej: ustawa o TK). Sformułował przy tym wniosek o wezwanie do udziału w sprawie Rzecznika Praw Dziecka.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Skarga konstytucyjna jest szczególnym środkiem ochrony wolności lub praw. Musi ona w związku z tym spełniać wiele przesłanek, które zostały określone w art. 79 ust. 1 Konstytucji. Po pierwsze, zaskarżony w niej przepis powinien być podstawą prawną ostatecznego orzeczenia wydanego przez sąd lub organ administracji publicznej w indywidualnej sprawie skarżącego. Po drugie, skarżący musi uprawdopodobnić naruszenie swoich konstytucyjnych wolności lub praw wskazanych w skardze. Po trzecie, źródłem ich naruszenia powinna być normatywna treść kwestionowanych przepisów, a sposób naruszenia musi zostać określony przez samego skarżącego w uzasadnieniu wnoszonej skargi.

Na etapie wstępnej kontroli Trybunał Konstytucyjny bada, czy skarga spełnia powyższe przesłanki, a także wymagania określone w art. 64-66 ustawy o TK i czy nie zachodzą w jej wypadku okoliczności, o których mowa w art. 77 ust. 3 ustawy o TK.

2. Trybunał stwierdza, że zasadniczym powodem niedopuszczalności nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej wniesionej przez skarżącego jest oczywista bezzasadność sformułowanych w niej zarzutów.

2.1. Przedmiotem skargi skarżący uczynił art. 107 § 2 zdanie drugie kro, zgodnie z którym w braku porozumienia rodziców żyjących w rozłączeniu co do sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej i kontaktów z dzieckiem, sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z nich, ograniczając władzę drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, jeżeli dobro dziecka za tym przemawia.

2.2. Zdaniem skarżącego kwestionowana regulacja ze względu na zbyt ogólne określenie przewidzianej w niej przesłanki ograniczenia władzy rodzicielskiej prowadzi do nadmiernej swobody orzeczniczej i nieproporcjonalnego ograniczenia jego prawa do wychowania córki oraz przysługującego mu prawa do ochrony przed dowolną, arbitralną ingerencją władzy publicznej w jego prawa jako rodzica. Innymi słowy, istota sformułowanych w skardze zarzutów zasadza się *de facto* na uznaniu, że użycie w zaskarżonym przepisie klauzuli generalnej dobra dziecka, którą ustawodawca uczynił przesłanką ograniczenia władzy rodzicielskiej, powoduje jego niejasność, skutkując nieproporcjonalnym naruszeniem prawa skarżącego jako rodzica do wychowania dziecka, a także naruszeniem przysługującej mu wolności od ingerencji w jego władzę rodzicielską (art. 48 w zw. z art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji).

2.3.1. Trybunał Konstytucyjny w swym orzecznictwie już wielokrotnie ustosunkowywał się do kwestii niedookreśloności przepisów. Wskazywał, że każdy akt prawny czy konkretny przepis prawny zawiera pojęcia o większym lub mniejszym stopniu niedookreśloności. Nieostrość użytych pojęć sprzyja jednak, jak podnosił, uelastycznieniu porządku prawnego. Tym samym, jak utrzymywał, nie każda, ale jedynie kwalifikowana – tj. niedająca się usunąć w drodze uznanych metod wykładni – nieostrość czy niejasność przepisu może stanowić podstawę stwierdzenia jego niekonstytucyjności (zob. postanowienie TK z 27 kwietnia 2004 r., sprawa P 16/03, OTK ZU nr 4/A/2004, poz. 36). Zauważył przy tym przesunięcie przez zwroty nieostre wykonania obowiązku konkretyzacji normy na etap

stosowania prawa, co zapewnia organom stosującym to prawo pewną swobodę decyzyjną. Nie można jej jednak, jak zastrzegał, utożsamiać z dowolnością i wolnością od zewnętrznej kontroli (zob. postanowienie TK z 15 kwietnia 2009 r., sprawa Ts 185/08, OTK ZU nr 1/B/2010, poz. 26).

2.3.2. Odnosząc się zaś do kwestii posługiwania się przez ustawodawcę klauzulami generalnymi, Trybunał stwierdził, że w ich przypadku unormowania odsyłają do ocen pozaprawnych, które ze swej istoty mają nieostry zakres znaczeniowy. Z tego względu kontrola, czy uregulowanie spełnia wymóg dostatecznej określoności, musi uwzględniać istotne cechy tego typu zwrotów oraz ich niezbędność w systemie prawa. Posługiwanie się przez prawodawcę klauzulami generalnymi odwołującymi się do funkcjonujących w systemie przekonań i ocen odpowiada warunkom prawidłowego tworzenia prawa w państwie prawnym (zob. orzeczenie TK z 7 czerwca 1994 r., sprawa K 17/93, OTK w 1994 r., poz. 11 oraz wyrok TK z 17 października 2000 r., sprawa SK 5/99, OTK ZU nr 7/2000, poz. 254).

2.4.1. Na tle powyższego orzecznictwa Trybunał podtrzymuje pogląd, że samo użycie w art. 107 § 2 zdanie drugie kro klauzuli generalnej nie przesądza o jego niezgodności ze wskazanymi w analizowanej skardze wzorcami kontroli.

2.4.2. Trybunał przypomina, że pojęcie „prawa dziecka” w przepisach ustawy zasadniczej wiąże się z nakazem zapewnienia ochrony praw małoletniego, który w praktyce sam może jej dochodzić w bardzo ograniczonym zakresie (por. wyrok TK z 28 kwietnia 2003 r., sprawa K 18/02, OTK ZU nr 4/A/2003, poz. 32). Realizacji tego nakazu podporządkowane są wszelkie regulacje w sferze stosunków między rodzicami a dziećmi (zob. wyrok TK z 11 października 2011 r., sprawa K 16/10, OTK ZU nr 8/A/2011, poz. 80). Trybunał zwraca także uwagę na orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPCz), z którego jednoznacznie wynika, że w sprawach związanych z opieką nad dzieckiem interesy dziecka mają szczególnie ważne znaczenie. Jak najlepsza ochrona interesów dziecka musi stanowić przesłankę pierwszorzędą oraz może, w zależności od charakteru i powagi, mieć charakter nadrzędny w stosunku do interesów rodziców (zob. wyrok ETPCz z 16 września 2014 r. w sprawie P.F. v. Polska, skarga nr 2210/12). W świetle powyższych uwag nie budzi wątpliwości, że użycie przez ustawodawcę w art. 107 § 2 zdanie drugie kro klauzuli „dobro dziecka” stanowi realizację jego podstawowego obowiązku polegającego na przyznaniu priorytetu interesom dziecka. Zwrot ten wymaga odwołania się do istotnych ocen pozaprawnych, pozwalając tym samym na uwzględnienie szeregu czynników wpływających na rozstrzygnięcie dotyczące pieczy nad dzieckiem.

2.5.1. Ponadto należy podkreślić szczególną sytuację dziecka, którego bezpośrednio dotyczy orzeczenie w sprawie władzy rodzicielskiej nad nim. Trybunał podziela ugruntowany pogląd Sądu Najwyższego, zgodnie z którym rozstrzygnięcie odnoszące się do pieczy nad dzieckiem nie może być traktowane jako zajęcie stanowiska w ewentualnie istniejącym sporze między jego rodzicami (zob. orzeczenie Sądu Najwyższego z 7 czerwca 1950 r., sprawa ŁC 522/50, PiP 1950, nr 11, s. 158.). Przy tym w bogatym i utrwalonym orzecznictwie w kwestii rozumienia klauzuli generalnej dobra dziecka przyjęto, że rozstrzygnięcie takie musi być efektem rozważenia przez sądy całokształtu okoliczności, przykładowo takich jak: cechy dziecka, jego wiek i płeć, prawo do bycia wychowywanym przez oboje rodziców, kwalifikacje i zdolności wychowawcze rodziców, ich dotychczasowy stosunek do siebie oraz do dziecka, możliwość sprawowania pieczy nad dzieckiem, a także okoliczności, czy jeden z rodziców nie wpaja niechęci do drugiego rodzica i jego otoczenia.

2.5.2. Mając powyższe na uwadze, Trybunał uznaje, że – wbrew zarzutom podniesionym w skardze – klauzula generalna „dobro dziecka” nie jest niejasna. Powołany

powyżej, wynikający z orzecznictwa sądów katalog czynników składających się na ustalenie jej treści wskazuje na jednolite, ściśle, oparte jedynie na kryteriach obiektywnych jej rozumienie.

2.5.3. Ponadto Trybunał podkreśla, że biorąc pod uwagę specyfikę spraw wiążących się z określeniem zakresu władzy rodzicielskiej, konieczne jest pozostawienie sądom pewnego luzu decyzyjnego w tej sferze, którego nie można jednak utożsamiać z przyznaniem im uprawnień prawotwórczych.

2.5.4. Ustalenie przez Trybunał powyższych okoliczności przesądza o uznaniu zarzutów sformułowanych w skardze za oczywiście bezzasadne, co uniemożliwia przekazanie jej do merytorycznej kontroli.

2.6. Trybunał ocenia jako oczywiście bezzasadny także zarzut niekonstytucyjności zaskarżonej regulacji ze względu na przyznanie prymatu zasadzie trójpodziału władz, czego efektem ma być w przekonaniu skarżącego pozostawienie sądom zbyt dużej swobody orzeczniczej. Odnosząc się do niego, Trybunał podkreśla, że pewien luz decyzyjny w analizowanej sytuacji jest uzasadniony specyfiką sprawy dotyczącej ustalenia zakresu władzy rodzicielskiej, ale także ograniczony wymogiem uwzględnienia w tym obszarze przesłanki dobra dziecka. Bezzasadne w stopniu oczywistym jest natomiast utożsamianie tej swobody z przyznaniem sędziom uprawnień prawotwórczych.

2.7. Podsumowując, zarzuty podniesione w analizowanej skardze Trybunał uznaje za oczywiście bezzasadne, co zgodnie z art. 77 ust. 3 pkt 3 ustawy o TK skutkuje odmową nadania jej dalszego biegu.

3. Jedynie na marginesie Trybunał zauważa, że art. 31 ust. 3 Konstytucji jest nieadekwatnym wzorcem kontroli konstytucyjności. Przypomina o obowiązku i prawie rodziców do wychowywania dziecka. Przysługuje im z tego względu prawo podmiotowe o charakterze przyrodzonym i naturalnym, nie pochodzące z nadania państwowego, choć wykonywane pod kontrolą państwową i społeczną (wyrok TK z 18 maja 2005 r., sprawa K 16/04, OTK ZU nr 5/A/2005, poz. 51). Zgodnie zaś z art. 48 ust. 2 Konstytucji ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. Trybunał podkreśla przy tym, że charakter praw rodzicielskich decyduje o dokonywaniu oceny ingerencji w ich sferę jedynie na podstawie art. 48 ust. 2 Konstytucji. W takich sytuacjach nie znajduje więc zastosowania art. 31 ust. 3 Konstytucji (zob. P. Sarnecki, komentarz do art. 48 Konstytucji, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 3, red. L. Garlicki, Warszawa 2003, pkt 12, s. 6; wyrok TK w sprawie K 16/04 oraz z 21 stycznia 2014 r., sprawa SK 5/12, OTK ZU nr 1/A/2014, poz. 2).

4. Odmowa nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej czyni bezprzedmiotowymi wnioski o rozpoznanie niniejszej skargi na rozprawie (art. 81 ust. 1a ustawy o TK), a także o wezwanie do udziału w sprawie Rzecznika Praw Dziecka.

5. W tym stanie rzeczy należało odmówić nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.